

Ege'de Diyalogla Çözüm Yakın mı?

Yücel Acer*

Giriş

Türkiye ve Yunanistan arasında, son otuz yıldır yoğun bir biçimde gündemde olan Ege Denizi sorunlarının hala çözüme kavuşturulmamasının şüphesiz ki kendine has sebepleri ve sonuçları vardır.¹ 1920'li yıllardan beri, Türkiye ile Yunanistan'ın, nispeten kısa bir dönem dışında dostça ilişkiler içerisinde bulunmadığını,² hatta, birbirlerine karşı çoğunlukla hasmane olarak nitelendirilebilecek bir tutum takındıklarını söylemek yanlış olmaz.³ İlişkile-

rin bu 'kötü' niteliğinin, sorunların çözümlenememesinin temel sebeplerinin başında geldiği yaygın bir biçimde kabul edilmektedir. Fakat, 'kötü' ilişkilerin varlığı, sorunların çözümlenememesinin sadece önemli bir sebebi değil, aynı zamanda önemli bir sonucudur da. Zira, sorunların varlığı iki ülke arasında sürekli bir gerginliği sıcak tutmakta ve hatta zaman zaman iki ülkeyi savaşın eşiğine dahi getirmektedir.⁴

Öte yandan, kötü ilişkilerin yarattığı kısır döngüye ek olarak, sorunların kendi niteliklerinden kaynaklanan bir kısım zorluklar da, iki ülke arasındaki Ege sorununun çözümünü engellemektedir. Bu çerçevede, özellikle iki ülkenin sorunlara ilişkin temel tezlerindeki

* Yrd. Doç. Dr., Onsekiz Mart Üniversitesi, İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ *Infra.*, A.

² Lozan Adlaşmaları'nın Türkiye ve Yunanistan arasındaki temel sorunların tümünü çözmesi ve karşılıklı sınırları saptaması sonucu, iki ülke ilişkileri iyi bir döneme girmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Atatürk ve Yunan Başbakanı Venizelos'un önderlik ettiği iyi ilişkiler sonucu, Venizelos 1930 Ekim'inde Türkiye'yi ziyaret etmiş ve bir dostluk antlaşması imzalanmıştır. Bir yıl sonra Başbakan İnönü ziyareti iade etmiştir. Bu dostluğun, 1950'li yılların ortalarında çıkan Kıbrıs Sorunu'na kadar devam ettiği söylenebilir. Bu dönem dışında, oldukça kısa sürmesine rağmen, iki ülke arasında Yunan Başbakanı A. Papandreu ve Türkiye Başbakanı T. Özal tarafından 1980'li yılların ortalarında yaratılan münasebetler de iyi ilişkiler olarak adlandırılabilir.

³ A. S. Bilge, *Büyük Düş. Türk Yunan Siyasi İlişkileri*. (Ankara, 21. Yüzyıl Yay., 2000); S. Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)* (Ankara, Ümit Yay., 1993); İ. Türkmen. "Türk-Yunan

İlişkileri" *Dış Politika* (1971), s. 5; G. Sibay, "Turkish-Greek Relations" *Foreign Policy* (1981), s. 23.

⁴ Örneğin, 1987 yılında, Sismik 1 adlı Türk araştırma gemisinin, Ege Denizi'nin bazı kesimlerinde araştırma yapması, kıta sahanlığı sorunu çerçevesinde, iki ülkeyi bir çatışmanın eşiğine getirmiştir. Öte yandan, 10 mil genişliğindeki Yunan ulusal hava sahası ve bu konudaki anlaşmazlık ve doğu Ege adalarının askerden arındırılmış statüsü sorunu, iki ülkeyi hemen her ulusal ve NATO tatbikatlarında karşı karşıya getirmektedir. Bunun en son örneği, NATO'nun, Türkiye, Yunanistan, ABD, Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya ve İspanya'nın katılımı ile 9-25 Ekim 2000 tarihleri arasında Doğu Ege ve Doğu Akdeniz'de yaptığı "Destined Glory" tatbikatı esnasında yaşanmıştır. *Infra.*, C.1. a.

önemli farklılıklardan kaynaklanan zorluklarla karşılaşmaktadır.

Sorunların çözümü sürecine ilişkin bu temel unsurlar, bu konuda yapılan incelemelere ilişkin önemli bir sonucu beraberinde getirmektedir. Sorunların çözümlenmesine ilişkin gerçekçi bir ihtimalin oluşup oluşmadığını incelemek için bütüncül bir yaklaşım sergilemek, yani hem ilişkilerde bir iyileşme olup olmadığını hem de, sorunların kendi niteliklerinden kaynaklı zorlukların aşılma başlanıp başlanmadığını incelemek gerekmektedir.

Bu çerçevede, son iki yıl içerisinde, iki ülke ilişkilerinde yaşanan bazı olumlu gelişmeler, çözüme ilişkin önemli bir beklenti yada umut yaratmış gözükmektedir. İki ülke arasındaki 'kötü' ilişkilerin, sorunların çözümlenememesinin önemli bir sebebi olduğundan hareketle, düzelen ilişkiler ve başlatılan diyalog çerçevesinde, Ege sorunlarının diyalog yolu ile kısa bir süre içerisinde çözülebileceğine dair genel bir beklenti oluşması doğal karşılanabilir.

Ancak, öncelikle belirtmek gerekir ki, yaşanan bu olumlu gelişmelerin, sorunların çözümü açısından ilişkilerde yeterince iyileşme göstermiş olması gerekir. Zira, daha önceki yıllarda iki ülke ilişkilerinde benzer nitelikte olumlu gelişmeler olmuştur. Hatta, geçmiş yıllarda iki ülke hükümetleri, aralarında Ege Denizi meselelerine ilişkin olarak görüşme süreçleri başlatmışlardır. Nisan 1997'de kendi aralarında, iki ülke arasındaki sorunları inceleyecek ve öneriler oluşturacak *Akiller Grubu* adında uzmanlardan oluşan bir grup oluşturmayı dahi kararlaştırmışlardır.⁵ Öte yandan, sorunların çözümüne ilişkin bir çerçeve oluşturulan bir Madrid Deklarasyonu da yayınlamış-

lardır.⁶ Ancak, geçmişte yaşanan bu gelişmeler sorunların çözümlenmesi sonucunu doğuramamıştır. Dolayısıyla, ilişkilerdeki gelişmelerin, çözüme ilişkin gerçekçi bir ilerleme ifade edip etmediğinin ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

Öte yandan, son iki yıl içerisindeki gelişmeler, ikili ilişkilerde yeterince bir iyileşme yaratmış olsa dahi, yukarıda belirtilen çerçeve içerisinde, bu durum, sorunların çözüleceği manasına gelmemektedir. Zira, sorunların kendi niteliklerinden kaynaklı zorlukların da aşıyor olması, çözüm beklentilerinin haklılığı açısından gereklidir. Dolayısıyla, son gelişmeler ışığında ortaya çıkan beklentilerin haklı olup olmadığının anlaşılması, bu iki meselenin, yani ikili ilişkilerde yeterince bir iyileşme olup olmadığının ve sorunların kendi niteliklerinden kaynaklı zorlukların aşılanıp aşılanmadığının birlikte incelenmesini gerektirmektedir.

Bu incelememizde, belirtilen öngörülere uygun olarak, her şeyden önce Ege sorunlarının çözümünü engelleyen temel etmenler bir miktar daha detaylı olarak, ama genel bir çerçeve içerisinde ortaya konacaktır. Böylelikle, son iki yıl içerisindeki ikili ilişkilere ilişkin gelişmelerin gerçekten çözüm için 'yeterli' bir aşamayı ifade edip etmediğinin incelenmesi için gerekli temel veriler oluşmuş olacaktır. Ardından, son iki yıl içerisinde yaşanan gelişmeler incelenerek ikili ilişkilerde kat edilen mesafe ortaya konacaktır. Son olarak da, bütün bu veriler ışığında, Ege sorununun çözümlenmesi için gerekli temellerin oluşup oluşmadığı, yani çözümü engelleyen temel etmenlerin ortadan kalkıyor olup olmadığı incelenecektir.

Sonuç olarak, Ege sorunlarının, bu son olumlu gelişmelerin ışığında kısa süre içerisinde, özellikle iki taraflı bir diyalog süreci çerçevesinde çözümlenebilmesinin gerçekçi temellerinin oluşup oluşmadığı oraya konabilecektir.

⁵ Öncelikle iki ülkenin temsilcileri 29 Nisan 1997 de Lüksembourg'da yapılan Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısı esnasında, iki ülkeden uzmanların oluşturduğu bir grup oluşturmak ve sorunların çözümüne ilişkin çalışmak kararı almışlardır. Grup, kendine sunulan meseleleri inceleyip tavsiye niteliğinde kararlar alma yetkisine sahip olacaktır. 'Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan Haftalık Basın Açıklaması', 5 Kasım 1997; 'Türk Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü N. Utkan'ın Haftalık Basın Toplantısı'. 24 Aralık 1997.

⁶ 'Madrid Deklarasyonu', 10 Temmuz 1997 de iki ülke Dışişleri Bakanları'nın Madrid deki NATO Zirvesi esnasında yaptıkları toplantıda oluşturulmuştur. 'Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Basın Açıklaması', 28 Ocak 1998.

A. Ege Sorunlarının Çözümünü Engelleyen Temel Etkenler

1. İkili İlişkilerin Niteliği ve Sonuçları

Türkiye ile Yunanistan arasında, Ege Denizi'ni ilgilendiren sorunların çözümü yıllardan beri bazı temel etmenler tarafından engellenmektedir. Bu etmenler arasında en başta geleni, iki ülke arasındaki ilişkilerin niteliğidir. İki ülke halkı ve bunun yansıması olarak da yönetimleri arasındaki ilişkiler çoğu zaman dostane olmaktan çok uzak kalmıştır. Bunun başlıca nedeni, iki ülke halkları ve yönetimleri arasında, özellikle kimi tarihi olayların yorumundan kaynaklanan bir güvensizlik ve hatta bir husumetin varlığıdır. Yunan halkının önemli bir bölümüne hakim olan düşünce, Türklerin, Yunanlılara ait olan, İstanbul dahil Anadolu topraklarını ellerinden aldıklarıdır. Bu düşünce, 'megali idea' kavramı çerçevesinde, kaybedilen toprakların tekrar elde edilerek büyük Yunanistan'ın kurulması amacını taşımaktadır.⁷

Öte yandan, Türk halkının önemli bir bölümü ve yönetimi, Yunanistan'ın, yukarıda bahsedilen inancı doğrultusunda, halihazırda Türkiye'ye ait olan toprakları ve kimi hakları ele geçirme politikasını sürekli takip ettiğine ve bu uğurda fırsatlar kolladığına inanmaktadır.⁸ Bu durum, Türk halkının önemli bir bö-

lümü ve yönetiminde, Yunan halkına ve Yunanistan'a bir güvensizlik ve hatta husumet doğurmaktadır.

Bu niteliği ile Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler, iki ülke arasındaki sorunların, özellikle de konumuzu teşkil eden Ege sorununun çözülmesine engel teşkil eden bazı etkenleri beraberinde getirmektedir. Bu etkenlerden birincisi, iki ülkenin, Ege Denizi'ndeki sorunların hangi sorunlar olduğu, yani sorunların tanımı konusunda farklı fikirler taşımalarıdır. Yunanistan, Ege Denizi'nde, kıta sahanlığının iki ülke arasında sınırlandırılması meselesinin dışında hiçbir meseleyi sorun olarak kabul etmemektedir. Yunanistan'ın 1970'li yılların başından beri değişmeyen iddiasına göre, kıta sahanlığının iki ülke arasında sınırlandırılması dışındaki diğer bütün meseleler, Türkiye'nin tek taraflı olarak ortaya attığı ve Ege'de statükoyu değiştirerek zaten Yunanistan'a ait olan hakları gasbetmeye çalışmasının sonucu yaratılmış sorunlardır.⁹ Dolayısıyla, kararları, Yunanistan'ın ulusal hava sahası sınırı, ve adaların aidiyeti gibi meseleler aslında birer sorun değil, Türkiye'nin Yunanistan'dan toprak ve kimi haklar koparmak için ortaya attığı tek taraflı iddialardır.

Yaşanan kimi güncel olumsuz olayların da etkisi ile büyüyen ve yukarıda belirtilen iki ülke halkları ve yönetimi arasındaki güvensizlik ve husumet, bu tutumun gerisindeki sebebi oluşturmaktadır. Yunanistan, Türkiye'nin Ege'ye ilişkin her iddiasını, Yunanistan'ın sahip olduğu haklara bir tecavüz olarak değerlendirmekte ve reddetme eğilimi göstermektedir. Öte yandan, Yunanistan, statüko kendisi tarafından bozulsa bile, Türkiye'nin itirazları karşısında,

⁷ Bilge, *op. cit.*, s. 13-18; A. G. Platias, *Greece's Strategic Doctrine: In Search of Autonomy and Deterrence*, içinde, D. Constan, (Ed.). *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s, Domestic and External Influences*. (Macmillan, 1991), s. 91-108, s. 92; R. Clogg, "Greek-Turkish Relations in the Post-1974 Period", içinde, D. Constan, (Ed.). *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s, Domestic and External Influences*. (Macmillan, 1991), s. 12-27, s. 12. S. Yerasimos, *Türk-Yunan İlişkileri: Mitler ve Gerçekler*, içinde, S. Vaner, (Ed.). *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*. (İstanbul: Metis Yayınları, 1989), s. 37-43, s. 38; A. Kazancıgil, *Türk-Yunan İlişkilerinde Bir Yaklaşım Seçeneği Arayışı*, içinde, S. Vaner, *a.g.e.*, s. 61-76, s. 71; A. S. Bilge, (1996). *Ankara-Atina-Lefkoşe Üçgeni* (Ankara: İmge Kitapevi, 1996). s. 11, 12. Ayrıca bkz., 'Yunan Hükümet Sözcüsü E. Venizelos'un 22 Ocak 1994 tarihli Beyanati', BBC SWB EE/2030 B/9, 24 Ocak 1994.

⁸ Gürel, *op. cit.*, s. 10-20; H. Kramer, "Turkey's Relations with Greece: Motives and Interests", içinde, Constan, *op. cit.*, s. 57-72, s. 59-66.

⁹ Örneğin, 'Londra'daki Yunan Medya ve Enformasyon Bürosu'ndan yapılan 19 Mayıs 1976 tarihli Açıklama', *Keessing's*, 1976, s. 27987. 3 Ekim 1982'de Ottawa'da yapılan Türk-Yunan Dışişleri Bakanları arasındaki toplantıda, PASOK Hükümeti, tek sorunun kıta sahanlığı olduğunu ve onun dışında hiçbir konuda taviz verilmeyeceğini açıkladı. *Keessing's*, 1983 s. 32588. 1980 li yılların ortasında, Yunanistan ile Türkiye arasında iyi bir atmosferde yapılan görüşmelerde de Yunanistan yetkilileri, o zamanın başbakanı *Turgut Özal*'ın çözüm önerilerini de temelde reddettiler. *Keessing's*, 1987, s. 35129.

kendinde böyle bir hakkı varsayar gözükmektedir. Zira, Yunanistan açısından, Ege bir bütün olarak tarihi açıdan kendine aittir.

Türkiye açısından bakıldığında ise, Ege Denizi'nde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılması sorununun ötesinde başka bazı önemli sorunlar da mevcuttur ve bunların iki ülke arasında bir şekilde çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu sorunlar, Yunanistan'ın, karasularının genişliğini mevcut 6 milden 12 mile çıkarma niyetini taşıması; Yunanistan'ın, karasularının genişliği 6 mil iken, 10 mil genişliğinde ulusal hava sahası uygulaması; bazı adacıkların hangi ülkeye ait olduğunun belirlenmesi; ve uluslararası antlaşmalara aykırı olarak Yunanistan'ın bazı Ege adalarını silahlandırmasıdır.¹⁰

Fakat, Türkiye'nin Ege sorunlarını bu şekilde tanımlamasının ardında Yunanistan'ın kine benzer bir duygusallığın yattığı söylenebilir. Zira, Türkiye, Ege'de, ya Yunanistan tarafından yapılan somut statüko değişikliklerini bir sorun olarak görmekte,¹¹ yada ortaya çıkan yeni uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde yeni düzenlemeler talep etmektedir.¹²

Aslında, iki tarafın da görüşleri doğrultusunda, Ege sorunlarına birde, ileride karşılaşılabilecek muhtemel bir sorun olan, iki ülke arasında münhasır ekonomik bölge (MEB) alanlarının sınırlandırılması meselesini de eklemek gerekir. Zira, günümüzde uygula-

nan uluslararası hukukta MEB kavramı hukuksal olarak kıyı devletlerine kıta sahanlığı kavramı ile özdeş haklar tanımaktadır.¹³ Ayrıca, ilgili hukuk kuralları, kıta marjının, esas çizgiden 200 mil mesafeyi aşmadığı durumlarda, her iki deniz alanının esas çizgiden 200 mil mesafeye kadar uzanacağını öngörmektedir.¹⁴ Bu hukuksal kuralların bir sonucu olarak, birçok uluslararası mahkeme, iki alanın sınırlandırılması söz konusu olduğunda, tek bir ortak sınır istenmemesi halinde bile, iki alan için bir tek deniz sınırı ile sorunu çözüme kavuşturmuştur.¹⁵ Ege Denizi'nde münhasır bölge ilan edilmesi durumunda, kıta sahanlığı sorununun, bahsedilen bu prensipler çerçevesinde ve Ege Denizi'nin darlığı ve birçok adalara sahip

¹³ Uluslararası hukuka göre, MEB, deniz yatağında, kıta sahanlığına ilişkin bütün hakları kapsadığı gibi, bu alanın üzerindeki su tabakasında ve su tabakasının üzerinde de kıta ülkesine aynı nitelikli münhasır ekonomik haklar tanımaktadır. Bu konuda, uluslararası yapılageliş kuralını yansıttığı çok geniş bir biçimde kabul gören 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 56, 57, 76, 77 ve 78 inci maddeleri, iki deniz alanının hukuksal manada kaynaştığını açıkça göstermektedir.

¹⁴ Kıta marjının 200 mil uzaklığı geçmediği yerlerde MEB'nin ve kıta sahanlığının dış sınırları örtüşmektedir. Zira her iki deniz alanı da kıyıdaki esas çizgiden 200 mil mesafeye kadar uzanmaktadır. '1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 57 ve 76 (1). maddeleri.

¹⁵ Örneğin, *Gulf of Maine* davası, ICJ Rep. 1984, p. 246; *Gine-Gine-Bissau* hakemlik davası, 77 ILR 1988, p. 636; *Danimarka-Norveç (Jan Mayen)* davası, ICJ Rep. 1993, p. 38; *Kanada-Fransa (St Pierre and Miquelon)* hakemlik davası, 10 June 1992. 31 ILM, (1992), p. 1145; *Yemen-Eritre* hakemlik davası, (Karar metni mahkemenin internet sitesinde: <http://www.pca-cpa.or/ER-YEMain.htm> (16.05.00), bulunabilir.) Bu davalarda, iki deniz alanının sınırlandırılmasında mahkemeler, bu iki alanın sınırlandırılmasında da aynı sınırlandırma prensiplerini uygulamışlardır. Ayrıca bkz. M. Evans, "Delimitation and the Common Maritime Boundary", 64 *British Yearbook of International Law*, (1993), s. 283-332, s. 297-298.; D. J. Attard, *The Exclusive Economic Zone in International Law*, (Oxford: Clarendon Press, 1987), p. 78.; D. W. Bowett, *Exploitation of Mineral Resources and the Continental Shelf* içinde, U. Leanza, (Ed.) *The International Legal Regime of the Mediterranean*, (Milano: Dott. A. Giuffrè Editore, 1987), s. 21-31; s. 23 ve 24.

¹⁰ Türkiye'nin bu görüşlerini içeren ve yetkili Türk makamlarınca ve özellikle Türk Dışişleri Bakanlığı'na, 1970'li yıllardan beri yapılmış sayısız resmi açıklama vardır. Genel bir fikir için bkz. 'Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan bir Açıklama', *Keesing's*, 1976, s. 27987. Son dönemler için bkz. 'Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in Basına Açıklaması', 8 Ekim, 1997; 'Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisine Verilen 11 Mart 1998 tarihli Note Verbale; '11 Mart 1998 tarihli, Ege Denizi'ndeki Sorunların Çözümüne İlişkin Türkiye'nin Barış Girişimine İlişkin Basın Notu', 12 Mart 1998.

¹¹ Örneğin, Yunanistan tarafından Doğu Ege adalarının silahlandırılması; Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarma niyeti, ve Yunanistan ulusal hava sahasının 10 mil olarak ilan edilmesi.

¹² Örneğin, kıta sahanlığının sınırlandırılması sorunu gibi.

olması nedenleriyle, MEB'nin sınırlanması sorununa dönüşeceği muhakkaktır.¹⁶

İki ülke arasındaki ilişkilerin niteliğinden kaynaklanan ve sorunların çözümünü engelleyen bir diğer unsur ise iki ülkenin, sorunların çözüm yöntemleri üzerinde de anlaşmalarınıdır. Yunanistan, temel olarak, mevcut tek sorun olarak kabul ettiği kıta sahanlığı sorununun Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) götürülerek hukuksal bir çözüme kavuşturulmasını savunmaktadır.¹⁷ Bu çerçevede Yunanistan, 1976 yılında, kıta sahanlığının sınırlandırılması için UAD'na tek taraflı başvuruda da bulunmuştur.¹⁸

Türkiye ise, iki ülkenin bütün sorunlarının, öncelikle diyalog yolu ile çözüme kavuşturulmaya çalışılması gerektiğini savunmaktadır.¹⁹ Öte yandan Türkiye, yargı yolunu da tümten reddetmemektedir. Türkiye'nin önerilerine göre, iki ülke öncelikle bir araya gelip, kapsamlı görüşmeler başlatmalı ve bütün Ege so-

runlarını içeren bir çözüm paketi bulmaya çalışmalıdır. Eğer bu mümkün olamaz ise, iki ülke, görüşmeler sonunda çözemedikleri sorunları, yargı yolu da dahil olmak üzere sorunların özelliğine uygun başka çözüm yöntemlerine havale ederek çözmeye çalışmalıdır.²⁰

İki ülkenin çözüm yöntemlerine ilişkin tercihlerinin farklı oluşu, iki ülke arasındaki güvensizlik ve husumetten başka bir önceki etmenin de, yani iki ülkenin, sorunların tanımında anlaşamamalarının da doğal bir sonucudur. Yunanistan, başlatılacak bir diyalog sürecinin, diğer sorunların Yunanistan'ca tanınması ile sonuçlanabileceğine inandığından diyalogu reddetmektedir. Ayrıca Yunanistan, Türkiye'nin önerdiği bir diyalog sürecini kabul etmekle başlayacak sürecin kıta sahanlığı sorunu dışında Türkiye tarafından ileri sürülen meselelerin 'sorun' olarak kabul edilmenin ötesinde, bu meseleler üzerinde tavizler de vermekle sonuçlanacağını düşünmektedir.²¹

Benzeri bir düşünce ile, Türkiye açısından ise diyalog, iki ülkenin Ege'de mevcut bütün sorunları tanımlayabilecekleri bir ortam yaratacaktır.²² Bunun ötesinde Türkiye, Ege'de çeşitli sorunlar bulunduğu için, her bir sorun için farklı çözüm yöntemlerinin uygun olabilece-

¹⁶ Ege Denizi'nin darlığı nedeniyle, yani hiçbir alanında 400 milden geniş olmaması ve bu iki alanın genişliğini düzenleyen hukuk kuralları nedeniyle kıta sahanlığı ve münhasır bölgeyi sınırlandıracak sınırın çakışması kaçınılmazdır. Y. Acer, *Settlement of the Aegean Maritime Disputes on the Basis of International Law*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Bristol, Mayıs 2000.)

¹⁷ İlk defa açıkça, Yunanistan'ın bu yönde kesin bir tercihe sahip olduğu, iki ülke dışişleri bakanlarının 17-19 Mayıs 1975 de Roma'da ve 31 Mayıs 1975 de Brüksel'de yaptıkları toplantılarda ortaya çıkmıştır. Toplantılara ilişkin açıklamalar için bkz. 'Yunanistan'ın 10 Şubat 1975 tarihli Note Verbale'. *The Aegean Sea Continental Shelf Case*. (Greece v Turkey), Pleadings, 1978, s. 31'de yayınlanmıştır.; *Keesing's*, (1975), s. 27011.

¹⁸ Yunanistan'ın başvuru belgesi, *The Aegean Sea Continental Shelf Case*. (Greece v Turkey). Pleadings. 1978. Mahkemenin görevsizliğine hükmettiği kararı için bkz. *The Aegean Sea Continental Shelf Case*. (Greece v Turkey). Judgement of 19 December 1978. ICJ Reports, 1978, p. 3.

¹⁹ 1975'de Roma ve Brüksel'de yapılan dışişleri bakanları görüşmelerinden bu yana Türkiye, sorunların öncelikle kapsamlı bir diyalog süreci ile ele alınıp çözülmeye çalışılmasını savunmaktadır. 'Türkiye'nin Yunanistan'a gönderdiği Note Verbale', 30 Eylül 1975. *The Aegean Sea Continental Shelf Case*. (Greece v Turkey). Pleadings. 1978, s. 35.

²⁰ Örneğin, Türkiye 24 Mart 1996'da ve 12 Şubat 1998'de iki ülke arasındaki Ege sorunlarının çözümüne ilişkin kapsamlı önerilerde bulunmuştur. Bu önerilerde Türkiye çözüme yönelik çeşitli aşamaları kapsayan bir "barış süreci" önermiştir. Barış sürecine göre, iki ülke kapsamlı görüşmeler başlatmalı, eğer görüşmeler sonunda çözülemeyen sorun yada sorunlar kalırsa, iki ülke bunları UAD'na havale edebilir. '24 Aralık 1996 tarihli Başbakan Mesut Yılmaz'ın Ege Denizi'ne İlişkin Yunanistan'la Barış Süreci'ne İlişkin Açıklaması'; '12 Şubat 1998 tarihli Türk Dışişleri Bakanlığı'nın, Ege'deki Sorunların Barışçı Çözümüne İlişkin Bilgi Notu'.

²¹ Örneğin, 'Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü C. Bikas'ın 16 Kasım 1995 tarihli Açıklaması'. BBC SWB, EE/2465 B/3, 20 Kasım 1995. Açıklamada Sözcü, "Yunanistan bütün sorunlar üzerinde diyalogu kabul edemez, zira bu diğer sorunların varlığını tanımak manasına gelir" demiştir.

²² 'Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 12 Şubat 1998 tarihli "Yunanistan'a Yapılan Barış Çağırısı" na İlişkin Basın Açıklaması'.

ğini ve bunları belirlemenin tek yolunun başlatılacak bir diyalog süreci olduğunu ileri sürmektedir.²³ Ayrıca Türkiye, Ege'deki çıkarlarının, mevcut sorunların karşılıklı diyalogla çözülmesi durumunda daha iyi korunabileceğine dair bir inanca sahip gibi de gözükmektedir.²⁴ Son olarak, Türkiye'ye göre, iki ülke arasında iyi bir atmosfer ve sıcak ilişkilerin bulunmaması nedeni ile, başka herhangi bir çözüm yöntemine başvurulmadan önce iyi ilişkilerin oluşturulması ve iyi bir atmosferin yaratılması gerekmektedir. Bunu sağlamanın tek yolu da, iki ülke arasında görüşmeler ve sistematik bir diyalog süreci başlatılmaktır.²⁵

Sonuç olarak, yaşanan son gelişmelerin, çözüm açısından haklı beklentiler yaratabilmesi için ikili ilişkilerin, yukarıda sayılan olumsuz etmenleri ortadan kaldıracak kadar bir iyileşme sağlamış olması gerekir. İncelememizin ileriki aşamalarında bunun üzerinde durulacaktır.

²³ 'Türkiye'nin 11 Mart 1998 tarihli, Ege Sorunlarının Çözümüne İlişkin Barış Girişimi Hakkında Basın Bilgi Notu', 12 Mart 1998. Bunun ötesinde Türkiye, çözüm için Uluslararası Hukuk kuralları uygulanacaksa bile, bu kuralların görüşmeler yolu ile daha iyi uygulanabileceğini ifade etmektedir. 'Büyükelçi S. Bilge'nin 31 Ocak 1976 tarihinde Bern'de yapılan görüşmelerde Türkiye'nin pozisyonuna ilişkin Açıklaması'. *The Aegean Sea Continental Shelf Case*, (Greece v. Turkey), Pleadings, 1978, s. 167.

²⁴ Özellikle Lozan Andlaşmaları ile kurulan ve kısaca "Lozan Dengesi" diye adlandırılan dengenin korunmasının, Ege'deki sorunları bir diyalog süreci içerisinde bir bütün olarak ele almakla daha fazla mümkün olacağı ileri sürülmektedir. Örneğin 'Türkiye'nin Yunanistan'a yolladığı 15 Mart 1976 tarihli Note Verbale', *The Aegean Sea Continental Shelf Case*, (Greece v Turkey), Pleadings, 1978, s. 44. Türk uluslararası hukukçuları arasında çoğunluk, UAD'nın kıta sahanlığı sorunu için gidilse bile, Mahkeme'nin yargı yetkisinin çok iyi tanımlanması gerektiğini düşünmektedir. Dolayısıyla, bu tür yollar denenmeden önce bu konuları kapsayan bir diyalog süreci başlatılmalıdır. *H. Pazarıcı, I. Akipek, Y. İnan ve M. Gönübol* gibi ünlü Türk uluslararası hukukçuların bu konudaki görüşleri için bakınız, *Milliyet Gazetesi*'nde 2 Nisan 1987'de yayımlanan makale.

²⁵ '26 Mart 1996 tarihli, Türkiye'nin Ege Denizi Barış Girişimine İlişkin Basın Açıklaması'.

2. Sorunların Niteliği ve Sonuçları

Yukarıda belirtilen ve iki ülke arasındaki ilişkilerin niteliğinden kaynaklanan olumsuz etmenler, henüz somut çözümlerin tartışıldığı aşamaya gelinmeden önce karşılaşılan etmenlerdir. Oysa, iki tarafın yukarıda belirtilen engelleri aşmış olmaları durumunda dahi karşılaşılabilecekleri ve halletmeleri gerekecek olumsuz unsurlar da vardır. Bunlar, daha önce belirtildiği gibi, sorunların bizzat kendi niteliklerinden kaynaklanan unsurları ifade etmektedir. Bu türden zorluklar, tarafların, sorunlara ilişkin somut önerileri tartıştıkları aşamada karşılaşılabilecekleri sorunları ifade etmektedir.

Bu çerçevede ortaya çıkan ve çözüm için aşılması gereken sorunlar, iki ülkenin Ege sorunlarına ilişkin iddialarının, özellikle de hukuksal nitelikli iddialarının arasındaki derin farklılıklardır. Ege sorunlarına ilişkin tarafların iddialarını ayrıntılı olarak anlatmak bu çalışmamızın sınırını ve amacını aşacaktır. Ama, aradaki farklılıkları göstermek açısından iki tarafın tezlerini genel olarak belirtmek gerekli ve yeterli olacaktır.

İki tarafın da sorun kabul ettiği kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda, iki ülkenin hukuksal iddiaları ve çözüm önerileri birbirlerinden çok derin bir biçimde ayrılmaktadır. Genel olarak belirtmek gerekirse, Türkiye, sınırlandırmanın uluslararası hukuk çerçevesinde, iki ülkenin kıta ülkeleri arasında ve hakkaniyet prensipleri temelinde çizilmesi gerektiğini savunurken; Yunanistan, bu konuda uluslararası hukuku kendi açısından yorumlamakta ve sınırlandırmanın Ege'deki Yunan adaları ile Türkiye arasında olması ve eşit mesafe hattı ile yapılması gerektiğini iddia etmektedir.²⁶

İki ülkenin hukuk kurallarına ilişkin bu anlayışları sonucunda Türkiye, sınırlandırma çizgisinin iki tarafın kara ülkeleri arasında neredeyse eşit uzaklığa tekabül eden hat olması gerektiğini savunurken, Yunanistan sınırlandırma çizgisinin en doğudaki Yunan adaları ile Tür-

²⁶ Kıta sahanlığı konusunda iki ülkenin iddiaları için bkz. Acer, *op. cit.*, s. 203-213; S. İlhan, *Türk-Yunan İlişkileri El Kitabı*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1989, s. 26-30.

kiye arasında çizilecek eşit mesafe çizgisi olması gerektiğini savunmaktadır.

Dolayısıyla, iki ülkenin konu ile ilgili uluslararası hukuk kuralları üzerindeki yorumları ve önerdikleri sınırlandırma çizgisi birbirlerinden oldukça farklıdır. Bu farklı görüşleri uzlaştırmanın zor olacağı açıkça görülmüyor denebilir.

Yunanistan'ın sorun kabul etmediği, ama Türkiye'nin sorun olarak gördüğü diğer Ege meselelerine ilişkin olarak iki ülkenin hukuksal iddialarının birbirlerinden en az bu derece ayrıldığını söylemek mümkündür. Karasuları sorununda, Yunanistan, Ege de karasularını 12 mile çıkarmanın, uluslararası hukukun kendisine tanıdığı mutlak bir hak olduğunu iddia etmektedir. Türkiye ise, genel olarak, uluslararası hukukta 12 mil karasuları ilan etme hakkının mutlak bir hak olmadığını iddia etmektedir. Bu çerçevede Türkiye, Ege Denizi gibi yarı kapalı ve kendine has nitelikleri olan bir denizde geniş çaplı karasuyu ilan etmenin, hakkın kötüye kullanılması sonucunu doğuracağını ve bu nedenle de Ege Denizi'nde mevcut 6 mil karasuları üzerindeki her sınırın uluslararası hukuka aykırı olacağını iddia etmektedir.²⁷

Doğu Ege adalarının askerden arındırılmış statülerine ilişkin sorun konusunda da tarafların tezleri derin bir biçimde ayrılmaktadır. Yunanistan, şartlarda köklü değişiklik, meşru müdafaa, ve silahtan arındırılmış statüyü kaldıran sonraki düzenlemelerin varlığı gibi çeşitli hukuksal gerekçelerle doğu Ege adalarını silahlandırabileceğini iddia etmektedir. Hatta Yunanistan, 1970'li yıllardan beri açıkça adaları silahlandırmaktadır. Türkiye, söz konusu adaların, bazı uluslararası sözleşmelerle silahtan arındırıldığını ve bu statünün hiçbir şekilde sonradan değişmediğini ve silahlandırmanın

uluslararası hukuka açıkça aykırı olduğunu kararlı bir biçimde savunmaktadır.²⁸

Bir diğer temel sorun olan egemenliği tartışmalı bazı adlar ya da adacıklar sorununda da, tarafların tutumları derin bir biçimde farklılık göstermektedir. Yine genel olarak belirtmek yeterli olacaktır ki, Yunanistan, Ege de Türk kıyılarına 3 mil mesafeden daha uzak bir noktada bulunun ve ismen egemenliği tespit edilmemiş olsa dahi, bütün ada ve adacıkların kendisine ait olduğunu ve dolayısı ile Ege Denizi'nde egemenliği tartışmalı ada bulunmadığını iddia ederken, Türkiye, Ege'de, ismen egemenliği tespit edilmemiş ada ve adacıkların Türkiye'ye ait olması gerektiğini veya kime ait olduklarının müzakerelerle tespit edilmesi gerektiğini iddia etmektedir.²⁹

Konumuz açısından önemli olan husus, iki ülkenin, Ege sorunlarını gerçekten çözeceklerine ilişkin haklı bir inancın doğabilmesi için, ileri sürdükleri bu iddialarda ne pahasına olursa olsun diretmeyeceklerine ilişkin bir tutum sergilemelerinin gerektiğidir. Dolayısı ile, son gelişmelerin çözüme ilişkin gerçekten haklı beklentiler yaratıp yaratamayacağı, son gelişmelerin bu yönde bir gelişmeyi de içerip içermediği ile de yakından ilgilidir.³⁰

B. Yeni Gelişmeler ve Yansımaları

1999 yılının ortalarında beri, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri doğrudan ilgilendiren ve dolayısı ile Ege sorunlarının çözümü açısından çok önemli yansımaları olabilecek gelişmeler, iki temel nitelik göstermektedir. Bu gelişmelerin bir bölümü iki ülkenin halkları arasında meydana gelmiş gelişmelerdir. Diğer gelişmeler ise, yönetimler düzeyinde, veya daha açık bir ifade ile, yönetimler arası ilişki-

²⁷ A. Karamahmut, *Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998 s. 6-17; Y. İnan ve S. Başeren, "Ege Karasuları Sorunu" *Dış Politika Dergisi*, (1997), s. 33-53, s. 36-40; S. Güneş, "12 Mil Sorunu ve Ege'nin Yarı-Kapalı Statüsü" *Dış Politika Dergisi*, (1995), s. 73-95, s. 73-82;

²⁸ H. Pazarıcı, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, 2. basım, Ankara, Turhan Kitapevi, 1992, s. 28-69; F. Sönmezoğlu, *Türk-Yunan İlişkileri ve Büyük Güçler*, İstanbul, Der Yay., 2000, s. 336-339.

²⁹ Karamahmut. *op. cit.*; F. Sönmezoğlu. *op. cit.*, s. 339-343; E. Denk, *Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yay., 1999

³⁰ Bu konu, bu çerçevede aşağıda ele alınacaktır. *Infra*, C. 2.

lerde meydana gelen gelişmelerdir. Bu ikinci nitelikteki gelişmeler, iki ülke hükümetleri arasında ve iki ülke ile Avrupa Birliği arasında meydana gelmiş gelişmeleri kapsamaktadır.

1. İki Ülke Halkları Arasında Yaşanan Gelişmeler

İki ülkenin halkları arasında son iki yıl içerisinde yaşanan pozitif gelişmeler, 1999 yılında Türkiye’de meydana gelen ‘19 Ağustos depremi’nden hemen sonra oluşmaya başlamıştır. Depremi takiben, Yunanistan halkı ve sivil toplum örgütleri, Türkiye’de, depremden zarar gören insanlara samimi yardımlarda bulunmuşlardır. Takip eden ay içerisinde, bu defa Yunanistan bir deprem felaketi yaşadı. Türkiye’de yaşanan depreme nispeten çok daha az zararlı bu depremden etkilenen Yunan halkına, bu defa Türk sivil toplum örgütleri yardımlarda bulunmuşlardır.

Bu türden yardımlaşmalar, özellikle de Türk toplumu için en acı günlerden birinde yaşanmış yardımlaşmalar, iki ülke halklarının birbirlerine daha sıcak yaklaşıma başlamasını sağlamıştır. Halklar arasında başlayan bu sıcak ilişkiler, sadece depremler esnasındaki yardımlaşma ile sınırlı kalmamıştır. O dönemden beri, iki ülke halkları arasında çeşitli düzeylerde münasebetler artmaya devam etmiştir.

Bunlar arasında en önemlilerinden birisi, iki ülke gazetecilerinin, aralarında çok yapıcı bir işbirliği başlatmalarıdır. İki ülke gazetecileri “*Türk-Yunan Basın Konseyi*” adı altında bir birlik oluşturup, düzenli toplantılar yapmaya başlamışlardır. Türk ve Yunan gazeteciler, “*Birinci Türk-Yunan Basın Konseyi*” adı altında 5-6 Şubat 2000 tarihleri arasında *Atina*’da bir araya gelmişler ve “*İkinci Türk-Yunan Basın Konseyi*” ise 8-10 Ekim 2000 tarihleri arasında, 63 Yunanlı, 78 Türk gazetecinin katılımı ile *İstanbul*’da yapılmıştır. İki ülke gazetecilerinin yaptığı açıklamaların ortak noktası, iki ülke basınının, politikacıların ipoteğinden kurtulması ve ilişkilerin gelişmesine yardımcı olması gereğidir.³¹

İki ülke halkları arasındaki münasebetler, iki toplumun sanatçıları düzeyinde de artmıştır.

Sanatçı ziyaretleri ve ortak konserler daha sık görülen olaylar haline gelmiş,³² iki ülke sanatçıları ortak sinema filmleri yapmaya başlamışlardır.³³ Öte yandan normal halkın birbirleri ile ekonomik³⁴ ve turistik ilişkileri de belirgin bir gelişme göstermiştir. İki ülke halkları arasındaki dostluk o aşamaya gelmiş gözükmemektedir ki, 2008 Avrupa Futbol Şampiyonası’nın Türkiye ve Yunanistan tarafından ortak düzenlenmesi önerilmektedir ve Yunanistan Futbol Federasyonu, bu öneriyi kabul ettiğini açıklamıştır.

Bahsedilen gelişmeler göstermektedir ki, iki ülke halkları arasında güven ve dostluğun oluşturulması yönünde önemli adımlar atılmaktadır. Özellikle basının, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine sağlayabileceği potansiyel katkı dikkate alındığında, bu gelişmenin ilişkilerin iyiye gitmesi açısından önemi çok açıkça görülebilir. Öte yandan, sanatçıların, işadamlarının ve normal halkın münasebetlerinin artması, toplumlararası güven ve dostluğun temellerinin oluşması açısından çok önemli gelişmelerdir. Bu tür gelişmelerin, Ege sorunlarının çözümü açısından önemi, iki ülke halkları arasındaki, yukarıda bahsedilen güvensizlik ve husumeti ortadan kaldırıp güven ve dostluğu tesis ederek, Ege sorunlarının çözümünü çok önemli bir oranda kolaylaştırma potansiyeline sahip olmasıdır.

2. Hükümetler Arasındaki Gelişmeler

a. Türkiye ve Yunanistan Hükümetleri Arasındaki Gelişmeler

Hükümetler arasında yaşanan olumlu gelişmeleri, yukarıda bahsedilen ve iki ülke halkları

³² Bu çerçevede, Yunan sarkıcı *Haris Alexiou* ve Türk sarkıcı *Sezen Aksu*’nun birlikte verdiği konserler örnek olarak belirtilebilir.

³³ Örneğin, “Oyunbozan” adlı Türk ve Yunan film şirketlerinin ortak yapımı sinema filminde Türk ve Yunan sanatçıları birlikte rol almışlardır. Film 24 Ekim 2000 tarihinde gösterme girmiştir.

³⁴ Örneğin, Türk ve Yunan ortaklığı ile “Index Bilgisayar” adında bir şirket kurulmuş ve Türkiye borsasında (İMKB) halka açılmaya gitmektedir. *Milliyet Gazetesi*, 20 Ekim 2000. Öte yandan, iki ülke halklarının birbirlerinin ülkelerini turistik amaçla daha sık ziyaret eder olduğu görülmektedir.

³¹ *Hürriyet Gazetesi*, 08.10.2000.

arasında yaşanmış ya da yaşanmakta olan gelişmelerin bir sonucu olarak da değerlendirmek mümkündür. Fakat, aşağıda açıklanacağı gibi hükümetler arasındaki gelişmeler kendine has bir dinamik ve aşama kazanmış gözükmektedir.

Bazı Türk ve Yunan yetkililerinin iddialarına göre, iki ülke hükümetleri arasındaki işbirliği, depremler esnasında iki ülke halkları arasındaki yardımlaşmadan da daha önce başlamıştır. Açıklamalara göre, iki ülkenin temsilcileri, NATO'nun Kosova krizi esnasında Sırbistan'a, 1999 yılının ilk aylarında yaptığı müdahalenin ilk günlerinde bu konuda işbirliği başlatmışlardır.³⁵ Bu şekilde başlamış işbirliği, sonuçta iki ülke hükümetleri arasında bir "diyalog" yada "görüşme süreci" nin başlamasına yol açmış gözükmektedir.

Bu çerçevede, iki ülke, açık bir biçimde 1999'un ortalarından itibaren görüşmeler yapmaya başlamışlardır. Türkiye ve Yunanistan dışişleri bakanları, New York'ta 30 Haziran 1999 tarihinde bir anlayış birliği oluşturdular. Bu anlayış birliğine göre, iki ülkenin yüksek düzeyli yetkilileri, turizm, çevre, ticaret, kültür, bölgesel işbirliği, organize suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı, illegal göç ve terörizm konularında görüşmeler yapacaklardı.³⁶

Bu bağlamda, turizm, çevre ve ticaret konularının 26-27 Temmuz 1999 tarihlerinde Ankara'da, geri kalan meselelerin de 29-30 Temmuz 1999 tarihlerinde Atina'da ele alınması öngörülmüştü. Buna göre ilk olarak, iki ülke yetkilileri 26 Temmuz 1999 tarihinde Ankara'da biraraya geldiler. Bu toplantıda, daha önceden öngörülen konular ele alındı.³⁷ Takip eden toplantılar Eylül ayı başında Atina'da yapıldı ve yukarıda belirtilen konular görüşüldü. İki ülke dışişleri bakanlıkları üst düzey yetkilileri üçüncü defa 15 ve 16 Eylül tarihlerinde

Ankara'da bir araya geldiler. Bu toplantıda, yine yukarıda belirtilen meseleler tartışıldı.³⁸

Kronolojik olarak değerlendirildiğinde, hükümetler arasında yaşanan önemli bir gelişme, Yunanistan'ın, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik için adaylık statüsünün kabul edildiği 10-11 Aralık 1999 tarihli AB Konseyi'nin Helsinki Zirvesi'nde³⁹ diğer AB üyesi ülkelerle birlikte bu yönde olumlu oy kullanmasıdır. Türkiye ile Yunanistan arasında zaten başlamış bulunan dostluk ve işbirliği böylelikle daha büyük bir ivme kazanmış oldu.

Bir sonraki ay içerisinde, 19-22 Ocak 2000 tarihleri arasında, Yunanistan Dışişleri Bakanı *Y. Papandreou*, Türkiye'ye resmi bir ziyarette bulundu. Bu ziyaret esnasında yapılan görüşmeler sonucunda iki ülke arasında yukarıda bahsedilen bazı konulara ilişkin işbirliği antlaşmaları imzalandı. Bir sonraki ay içerisinde, 1-3 Şubat tarihleri arasında Türk Dışişleri Bakanı *İ. Cem*, Yunanistan'ı ziyaret etti. İki dışişleri bakanın karşılıklı yaptığı bu ziyaretler ve ziyaretler esnasında yapılan görüşmeler sonucunda daha önceden belirlenmiş turizm, çevre, ticaret, kültür, organize suçlar, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı, illegal göç gibi konularda toplam 10 ayrı işbirliği antlaşması imzalanmıştır.⁴⁰

Bunun ötesinde, gelişmeler göstermektedir ki, Yunanistan, yapılan antlaşmaları uygulama konusunda önceki yıllara nazaran daha istekli gözükmektedir. Örneğin, iki ülkenin imzaladığı terörizme karşı antlaşma gereği, Yunan yetkili kurumları, önceki uygulamalarının aksine, kendisini Kürt olarak tanıtıp, Türkiye'deki rejime karşı olduğunu söylemenin iltica talebinin kabulü için yeterli olmadığına karar vermişlerdir.⁴¹

³⁵ 'Yunanistan Dışişleri Bakan Yardımcısı *Y. Kranidiotis*'in *BBC World Service*'e verdiği mülakat'. 18.08.1999.

³⁶ 'Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın 22 Temmuz 1999 tarihli Basın Açıklaması'.

³⁷ *Sabah Gazetesi*, 27.07.99.

³⁸ 'Türk Dışişleri Bakanlığı'nca basına dağıtılan 16 Eylül 1999 tarihli Ortak Bildiri (Joint Communique)'.

³⁹ 'The Helsinki European Council: Precedency Conclusions, Preparing for Enlargement, the Enlargement Process.' Press Release, Brussels, No. 00300/99, 11.12.1999.

⁴⁰ *Hürriyet Gazetesi*, 21 Ocak 2000.

⁴¹ Hatta, Yunanistan'da bulunan, "Kürdistan Kurtuluş Partisi" isimli bölücü örgütün lideri *İbrahim Tarhan*'a ülkeyi üç ay içerisinde terketmesi tebliğ edilmiştir.

Görüşmelerin diğer olumlu bir sonucu da, iki ülke arasında güven artırıcı önlemlerin (GAÖ) uygulanması konusunda bir niyet birliğinin belirlenmesini sağlamasıdır. Aslında, özellikle Türkiye'nin önerileri ve çabaları sonucu, geçmiş yıllılarda iki ülke, özellikle Ege Denizi'ni kapsayan bir GAÖ paketi oluşturup uygulamayı taahhüt etmişlerdi.⁴² Lakin, Yunanistan'ın bu konuda çekingen davranması ve kabul edilen önlemleri pratikte uygulamaya yanaşmaması sonucu önlemler uygulanamamıştır.⁴³ Son bir yıl içerisindeki gelişmeler ve yapılan görüşmeler çerçevesinde, iki ülke, bu tür önlemlerin uygulanmasını tekrar ele almışlardır. Öyle gözüküyor ki, Yunanistan, bu önlemlerin uygulanmasına daha pozitif yaklaşmaya başlamıştır.⁴⁴ Örneğin, iki ülke askeri yetkilileri, daha önce görülmemiş biçimde birbirlerinin ülkesini ziyaret etmeye başlamışlar ve hata bazı NATO tatbikatları çerçevesinde karşılıklı olarak askerlerini ve savaş uçaklarını birbirlerinin ülkesinde konuşturmuşlardır.⁴⁵

İki ülke dışişleri bakanlarının Şubat 2000'e kadar birbirlerinin ülkelerini ziyaretlerinden sonra, iki ülke arasında başlamış bulunan di-

yalog süreci yavaşlamış gibi bir görünüme bürünmüştü. Fakat bu durgunluk da son zamanlarda yerini tekrar görüşmelere bırakmıştır. Birleşmiş Milletler (BM)'in 55. Dönem toplantıları için *New York*'ta bulunan iki ülkenin dışişleri bakanları, 18 Eylül 2000 tarihinde biraraya gelmişlerdir. İki dışişleri bakanının *New York*'ta yaptığı görüşmelerin önemli sonuçlarından birisi, bakanların, diyalogun devamı için açık niyet belirtmeleri olmuştur.⁴⁶

Bu görüşmelerin ikinci önemli sonucu ise, Türk Dışişleri Bakanı *İ. Cem*'in önerdiği GAÖ paketinin, Yunan Dışişleri Bakanı *Papandreou* tarafından açıkça desteklenmesi ve bu konuda iki ülke yetkililerinin Eylül ayı bitmeden Ankara'da bir toplantı yapmalarının kararlaştırılması olmuştur. Paket, Ege'de savaş uçaklarının silahsız uçuşu, iki ülke silahlı kuvvetlerinin Ege ve Akdeniz'de ortak tatbikat yapması, Ege'de Türkiye ve Yunanistan'ın yaptığı askeri tatbikatların sayısı, çapı ve menzillerinin azaltılması, Ege'de seyreden Türk ve Yunan savaş uçaklarının kimliklerini belirten cihazlar taşınmaları, ve silahlı kuvvetler arasında karşılıklı ziyaretler gibi oldukça kapsamlı ve güven oluşturuvcu önlemleri kapsamıştır. Bu tür önlemlerin ötesinde, Ege'de muhtemel petrol yataklarının iki ülke tarafından ortaklaşa araştırılması da gündeme getirilmiştir.⁴⁷

Bazı olumsuz gelişmelere rağmen,⁴⁸ iki ülkenin yetkilileri biraraya gelmeye devam etmektedirler. Son dönemlerde, başka bazı uluslararası toplantılar vesilesi ile iki ülkenin başbakanları⁴⁹ ve dışişleri bakanları⁵⁰ biraraya

Yunan Kamu Bakanı *Mihalis Hrisohoidis*'in bu yöndeki kararı için bkz. *Milliyet Gazetesi*, 19 Eylül 2000.

⁴² Yunanistan, Türkiye'nin önerdiği GAÖ paketini Mayıs 1988'de uygulamayı kabul etmiştir. Bu çerçevede, NATO Genel Sekreteri'nin NATO'nun 28-29 Mayıs 1988 tarihleri arasındaki Lüksembourg zirvesinde önerdiği GAÖ paketini uygulamayı iki ülke de kabul ettiler. 'Türk Dışişleri Bakanlığı'nın GAÖ'e ilişkin Basın Açıklaması'. 05 Haziran 1998.

⁴³ Ancak, savaş uçaklarının Ege'de silahsız uçuşu, 1987'den beri iki ülkenin de uyguladığı bir tedbir olmuştur. Diğer taraftan, Türkiye, bu çerçevede planlanmış bazı Askeri tatbikatları iptal etmiştir. *Hürriyet Gazetesi*, 5 Kasım 1999.

⁴⁴ Yunanistan'ın bu değişen tutumu, Yunan Dışişleri Bakanı *Papandreou* tarafından vurgulanmıştır. *Sabah Gazetesi*, 21 Ocak 2000; *Hürriyet Gazetesi*, 21 Ocak 2000.

⁴⁵ Mayıs 2000'de yapılan 'Dynamic Mix' tatbikatı çerçevesinde Türk savaş uçakları bir Yunan adasında bir süre konuşlandırıldı. Ekim 2000'de yapılan 'Destined Glory' tatbikatında 16 adet Yunan savaş uçağı, 28 yıldan beri ilk defa, Türkiye'de, *Balıkesir* ve *Eskişehir*'de konuşlandırıldı. Ayrıca, karşılıklı üst düzey askeri ziyaretler artmıştır. *Sabah Gazetesi*, 17 Eylül 2000.

⁴⁶ Örneğin, iki dışişleri bakanları, 29 Eylül 2000 de iki dışişleri bakanlıklarından oluşma heyetlerin biraraya gelemsini kararlaştırmışlardır. *Sabah Gazetesi*, 19. 09. 2000. Öte yandan, iki dışişleri bakanının 15 Ekim tarihinde önce *Marmaris*'te, ardından Rodos'ta, iki ülkeyi ilgilendiren meseleleri görüşmek üzere biraraya gelecekleri açıklandı.

⁴⁷ *Sabah Gazetesi*, 19 Eylül 2000.

⁴⁸ Bkz. *infra*, C. 1.

⁴⁹ Örneğin, Ekim 2000'de Üsküp'te yapılan Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Zirvesi sırasında iki ülkenin başbakanları biraraya gelmişlerdir.

⁵⁰ Örneğin, Atlantik Antlaşması Derneği'nin yıllık toplantısı esnasında iki ülkenin Dışişleri Bakanları biraraya geldiler ve olumsuz bazı gelişmelere rağmen

gelmişlerdir. Bu görüşmeler her ne kadar sadece iki ülke yetkilileri arasında planlanıp yapılan toplantılar olmamasına rağmen, iki ülke arasında işbirliği ve görüşmeye ilişkin isteğin devam ettiğini göstermektedir.⁵¹

Hükümetler arasında yaşanan bir başka olumlu gelişme, Başbakan yardımcısı *M. Yılmaz*'ın Atina'ya ziyarette bulunması olmuştur. Öte yandan, Yunan Parlamentosu, daha önceden imzalanan işbirliği antlaşmalarını onaylamama niyetini değiştirdiğini açıklamıştır. Yunan Dışişleri Bakanı *Y. Papandreou*'nun, 2001 Mayıs ayının başında Türkiye'ye bir ziyarette bulunması, iki ülke arasındaki müzakere sürecinin hala devam etmekte olduğunu en son ve en açık örneğini teşkil etmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı *Y. Papandreou*'nun, Dışişleri Bakanı *İ. Cem*'le görüşmesinden çıkan en somut gelişme, Türkiye ve Yunanistan'ın, anti-personel kara mayınlarının kullanımını yasaklayan ve imhasını öngören Ottawa Sözleşmesi'ne taraf olmak için gerekli işlemleri eş zamanlı olarak başlatmayı kararlaştırmalarıdır.⁵² Böylece, iki ülke arasındaki Trakya kara sınırı civarındaki mayınları kaldırılacak ve iki ülke arasında önemli bir güven artırıcı önlem daha hayata geçirilebilecektir.

Yukarıdaki inceleme göstermektedir ki, iki yıl içerisinde yaşanan hükümetler arası gelişmeler ve başlamış bir diyalog süreci, herşeyden önce iki ülke hükümetleri arasında bir güven ortamı oluşturmaya başlamıştır. Bunun, Ege'deki temel sorunların çözümüne yapacağı potansiyel katkı açıktır. Zira, hükümetler arası güvensizliği, hatta husumeti ortadan kaldırmak sureti ile sorunların çözümünü engelleyen etmenlerin giderilmesine temel teşkil edebilecektir.⁵³

diyaloga devam etme ve güven artırıcı önlemleri kısa zaman içerisinde tekrar ele alma niyetlerini belirttiler. *Milliyet Gazetesi*, 1 Kasım 2000.

⁵¹ Örneğin, NATO'nun 'Destined Glory' tatbikatı esnasında yaşanan olumsuz bazı gelişmelerin etkisi ile işbirliği antlaşmalarının onaylamasını askıya alan Yunan Parlamentosu, bu kararını değiştirerek antlaşmaları süratle onaylama kararı aldı. *Milliyet Gazetesi*, 2 Kasım 2000.

⁵² *Milliyet Gazetesi*, 07.04.2001.

⁵³ Bkz. *infra*, C.1.

b. Avrupa Birliği'nin Helsinki Kararı ve Katılım Ortaklığı Belgesi

Yukarıda belirtildiği gibi, AB Konseyi, 10-11 Aralık 1999 tarihleri arasında Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de, üye ülkeler devlet ya da hükümet başkanları düzeyinde yaptığı zirvede, Birliğin genişleme sürecine ilişkin meseleleri de görüşmüş ve Türkiye'ye, tam üyelik için adaylık statüsü tanımıştır. Bu karar, Türkiye'nin yıllardan beri önemli dış politika amaçlarından biri olan AB'ye tam üyelik yönünde atılmış çok önemli bir adım olmasının yanında, Ege sorunlarının çözümü açısından da çok önemli bir gelişme niteliği göstermektedir.

AB Konseyi, Helsinki Zirvesi'nde aldığı kararda, aday ülkelerin, katılım sürecine eşit şartlarla girdiklerini belirttikten sonra şu koşulları belirlemiştir:

*"Aday ülkeler, Avrupa Birliği'nin, Antlaşmalarda belirtilen ortak değerlerini ve amaçlarını paylaşmak zorundadırlar. Bu çerçevede, Avrupa Birliği Konseyi, BM Anayasası'na uygun olarak uyumsuzlukların barışçı yollarla çözümünü vurgulamakta ve aday devletlerin mevcut bütün sınır ya da ilgili sorunlarını çözmek için her türlü çabayı sarf etmelerini talep etmektedir. Eğer bu sorunları makul bir süre içerisinde çözemezlerse, sorunları Uluslararası Adalet Divanı'na sunmalıdırlar. Avrupa Birliği Konseyi, sorunların Uluslararası Adalet Divanı yolu ile çözümünü sağlamak için, mevcut sorunlara ilişkin durumu, özellikle de katılım sürecine etkileri bakımından, en geç 2004 yılının sonunda gözden geçirecektir."*⁵⁴

AB Konseyi'nin bu kararı, bir aday ülke olarak Türkiye'nin, Yunanistan ile olan sorunları açısından önemli yansımalar içermektedir. Ege'deki bütün temel sorunlar nitelikleri itibarı ile ya sınır sorunlarıdır, ya da sınır sorunları ile ilgili sorunlardır. Bu durumda, Türkiye iki farklı ihtimalle karşı karşıya kalmış durumdadır. Öncelikle, Türkiye, bu sorunlarını, 2004 yılının sonuna kadar, yani Kon-

⁵⁴ "The Helsinki European Council: Presidency Conclusions, Preparing for Enlargement, the Enlargement Process". Press Release, Brussels, No. 00300/99, 11.12.1999. (Paragraf, İngilizce aslından Türkçe'ye yazar tarafından çevrilmiştir.)

sey'in durumu gözden geçireceği zamana kadar görüşmeler yolu ile çözmek için her türlü çabayı sarf etmek durumundadır. Sorunların bu yolla çözülememesi durumunda Türkiye, ikinci bir ihtimalle karşı karşıya kalacaktır. Bu ikinci ihtimal, sorunların UAD'na götürülmesidir. Zira, AB Konseyi, özellikle de tam üyelik kabul açısından, sorunların çözümünü gözden geçirecek, sorunlar görüşmeler yolu ile çözülemiyorsa, çözüm için zorunlu olarak yargı yoluna gitme yönünde bir talepte bulunabilecektir.

Ege'deki Türk-Yunan sorunlarının, hangi yöntemle olursa olsun çözümü açısından bakıldığında, AB'nin bu kararını olumlu bir gelişme saymak gerekir. Zira, AB Konseyi'nin bu kararı, sorunların, tam üyelik açısından görüşmeler ya da en nihayetinde zorunlu yargı yolu ile çözülmesi yönünde bir şart oluşturmuş gözükmektedir. Bu şartın muhatabı her şeyden önce aday bir ülke olarak Türkiye dir. Sorunlar, diyalog yolu ile çözülemez ise, Türkiye, üyelik açısından düşünüldüğünde, daha önceden pek yaşanmadığı zorunlu olarak yargı yoluna gitmek durumunda da kalabilecektir.

Öte yandan, özellikle diyalog yolu ile çözüm açısından değerlendirildiğinde, Birliğin kararı ile, zaten Türkiye tarafından öteden beri önerilen bu çözüm yöntemine bir destek verilmiş gözükmektedir. Zira, Birlik, bu kararıyla, diyalog yolu ile çözüm yöntemine öncelik tanımıştır. 2004 yılının sonuna kadar, Türkiye, Yunanistan ile Ege'deki kıta sahanlığı dahil diğer sorunları görüşme yolu ile çözme konusunda çaba sarf edecek zaman ve ortam bulabilecektir. Şüphesiz ki, Helsinki kararının, diyalog yöntemi açısından gerçekten de önemli bir gelişme arz edip etmeyeceği bazı fiili durumlara bağlıdır. Uygulamada, diyalog yolu ile çözüm açısından bir gelişme olabilmesi için AB'nin özellikle Yunanistan üzerinde bu yönde bir baskı oluşturması gerekmektedir. Zira, günümüze kadar Ege sorunları üzerine kapsamlı bir diyalogdan kaçan taraf, yukarıda açıklanan sebepler çerçevesinde hep Yunanistan olmuştur. Helsinki kararından beri bu yönde ne gibi gelişmeler olduğuna aşağıda değinilecektir.⁵⁵

⁵⁵ *Infra*, C 1. c.

AB çerçevesinde yaşanan bir başka önemli gelişme ise, Türkiye'nin aday ülke kabul edilmesinin sonucu olarak, AB tarafından Türkiye ile ilgili oluşturulan 'katılım ortaklığı belgesi' dir. AB'nin Türkiye ile ilgili olarak 8 Kasım 2000 tarihinde açıkladığı katılım ortaklığı belgesinin 'ilkler' kısmında, sınır sorunlarına ilişkin şu öngöründe bulunulmuştur:

"AB Konseyi, Helsinki'deki toplantısında, 13 aday ülkenin tek bir çerçeveye alınması ile oluşan katılım sürecinin kapsayıcı niteliğini teyit etmiştir. Aday devletler katılma sürecine eşit koşullarda katılmaktadırlar. AB Konseyi, aday devletlerin AB Antlaşmalarında belirlenen değerleri ve amaçları paylaşmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, AB Konseyi, Birleşmiş Milletler Yasası'na uygun olarak uyuşmazlıkların barışçı çözümü ilkesini vurgulamış ve aday devletlerin mevcut tüm sınır sorunlarını ve ilgili diğer sorunları çözmek için her türlü gayreti göstermelerini önemle talep etmiştir. Makul bir sürede bu gerçekleştirmediği takdirde, aday devletler uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na götürmelidirler.

*AB Konseyi ayrıca, çözüme kavuşmayan herhangi bir soruna ilişkin durumu, özellikle katılım sürecine yansımaları açısından ve bunların Uluslararası Adalet Divanı vasıtasıyla çözümünü sağlamayı teşvik için, en geç 2004 yılı sonuna kadar gözden geçireceğini kararlaştırmıştır.*⁵⁶

Türkiye için hazırlanan katılım ortaklığı belgesi, Helsinki kararındaki, uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin şartları hemen hemen aynen tekrar etmektedir. Dolayısıyla, yukarıda Helsinki kararı için yapılan yorumlar burada da geçerlidir. Tekrar etmek gerekirse, Ege sorunlarının diyalog yolu 2004 yılına kadar çözülme ihtimali mevcutken, bu, özellikle AB'nin ve Yunanistan'ın tutumuna bağlı olacaktır.⁵⁷ Fakat, ayrıca belirtmek gerekir ki, sorunların nihai olarak UAD'na sunulması gerekeceği özellikle vurgulanmış ve 'Uluslararası Adalet

⁵⁶ 'Türkiye: 2000 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi', İLkeler', 2000 Yılı Genişleme Stratejisi. Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. (Ankara, 2000), s. 14.

⁵⁷ *Infra*, C. 1. c.

Divanı'na götürmelidirler' ibaresiyle daha kesin bir dil kullanılmıştır.

C. Gelişmeler Işığında Ege'deki Temel Sorunların Çözülme İhtimali

Türkiye ile Yunanistan arasında, Ege'ye ilişkin sorunların çözümünü engelleyen temel etmenlerin, iki ülke halkları ve yönetimleri arasındaki 'ilişkilerin niteliği' ve 'Ege sorunlarının nitelikleri' başlıkları altında toplanabileceğini belirtmiştik. İki ülke arası ilişkilerin niteliğinin, yıllardır iki ülke halkları ve hükümetleri arasındaki husumet ve güvensizlik tarafından belirlendiğini ve sorunların, hem sebebini, temel de bir sonucunu oluşturarak, çözüme ilişkin kısır bir döngü yarattığını belirtmiştik. İlişkilerdeki husumet ve güvensizlik sonucu, tarafların, sorunların tanımı ve çözüm yöntemleri üzerinde anlaşamadıklarını da belirtmiştik. Bu nedenlerle iki taraf arasındaki husumet ve güvensizliğin yeterince ortadan kalkması, sorunların çözülebilmesi için önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Ege sorunlarının niteliği açısından ortaya çıkan olumsuz etmen ise, iki ülkenin hukuksal ve çözüme ilişkin tezlerinin birbirlerinden derin bir biçimde ayrılıyor olmalarıdır. Aradaki husumet ve güvensizlik ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan etmenler aşılabilirse bile, diyalog yolu ile çözüm için gerçekçi bir inanç, ancak iki tarafın tezlerinin birbirlerine yaklaşıyor olduğuna dair gerçekçi belirtilerin oluşması ile oluşabilecektir.

Böylece, Ege sorunlarının, özellikle diyalog yöntemi ile yakın bir gelecekte çözümlenebilmesine dair haklı bir beklentinin oluşabilmesi için, bu iki grup olumsuz etmenlerin ortadan kalkıyor olduğuna dair ciddi belirtilerin oluşması gerekmektedir. Bunun anlaşılabilmesi için ise, yukarıda özetlenen, bir yanda Türkiye ile Yunanistan'ın halkları ve hükümetleri arasında, öte yandan da AB-Türkiye ilişkilerinde son iki yıl içerisinde meydana gelen pozitif gelişmelerin, çözümü şu ana kadar engellemiş etmenleri ortadan kaldırıp kaldırmadığının araştırılması gerekmektedir. Bu gelişmelerin, yukarıda açıklandığı gibi bu yönde bazı olumlu etkileri gözlemlenmektedir. Fakat bahsedilen engellerin tamamen yada yeterli derecede or-

tadan kalkıp kalkmadığı ayrıca incelenmesi gereken bir konudur.

1. Son Gelişmeler ve İlişkilerin Niteliği

a. Güvensizlik ve Husumet Unsuru

Yukarıda belirtildiği gibi, iki ülke halkları ve hükümetleri arasında yaşanan gelişmeler bir dostluk havasının doğmasına neden olmuştur. Fakat, sorunların çözümü söz konusu olduğunda, cevaplanması gereken asıl soru, aradaki güvensizlik ve husumetin, tamamen ya da yeterli sayılabilecek bir derecede ortadan kalkıp kalkmadığıdır.

Öncelikle belirtilmesi gerekmektedir ki, halklar arasındaki iyi münasebetler, iki devlet arasında yıllardır pekişmiş olan güvensizliği ve husumeti ortadan kaldıracak kadar uzun zamandır yaşanmamakta. İki yıl gibi bir süre, ilişkilerde tam ya da yeterli bir güvenin ve dostluğun oluşması için oldukça kısa bir süre sayılmalıdır. Husumet ve güvensizliğin, yerini güven ve dostluğa bırakabilmesi için, benzer gelişmelerin daha uzun bir süre daha devam etmesini beklemek gerekmektedir.

Öte yandan, ilişkilerde güvenin yeteri kadar oluşmadığını gösteren ve hala eski husumeti ve güvensizliği simgeleyen kimi somut gelişmeler de hala yaşanmaktadır. Burada dikkati çeken unsur, güvensizliği simgeleyen gelişmelerin çoğunun hükümetler arasında yaşandığıdır. Gelişmeler daha çok, kimi açıklamalarla ya da davranışlarla kendisini göstermektedir.

Bu çerçevede bahsedilmesi gereken ilk gelişme, Yunanistan'ın, Türkiye açısından önemli bir mesele olan yasadışı PKK terör örgütüne karşı tutumudur. Her ne kadar iki ülke terörizme karşı ortak bir tutum içerisinde olduklarını belirtmişler ve yukarıda belirtildiği gibi bu konuda bir işbirliği antlaşması imzalamışlarsa da, Yunan yetkilileri, henüz PKK'yı terörizm tanımı içerisine alıyor gözükmemektedirler.⁵⁸ Yunanistan, PKK elemanlarının Yunanistan'daki faaliyetleri konusunda Tür-

⁵⁸ A. Papandreou'nun, 2000'in Ocak ayı içerisinde Türkiye'yi ziyareti esnasında iki ülke terörizmle ilgili bir anlaşma imzalamışlardır. Fakat, PKK, bu anlaşmanın çerçevesinde telaffuz edilmemiştir. Papandreou, bu yöndeki sorulara da cevap vermekten kaçınmıştır. *Sabah Gazetesi*, 21.01.2000.

kiye'yi tatmin edecek önlemleri henüz almaya yanaşmamaktadır. Doğal olarak, Türkiye bu tür bir tutumu kötü niyet ve husumet simgesi olarak nitelemektedir. Bu da, aradaki güvensizlik ve husumetin tamamen ya da güven doğuracak kadar ortadan kalkmadığının delillerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Bu türden diğer bir gelişme ise, iki ülke yetkililerinin, daha önceden kararlaştırdıkları kimi toplantıları gerçekleştirmemeleridir. Bunun en son örneği, iki dışişleri bakanlarının, iki ülke arasındaki sorunları görüşmek için, önce Marmaris sonra da Rodos'ta 15 Ekim 2000 tarihinde kararlaştırdıkları buluşmayı gerçekleştirmemeleridir. Türkiye, o tarihlerde başlayan Filistin-İsrail çatışması ile gerginleşen Orta-doğu ilişkilerini sebep göstererek toplantının ertelendiğini açıklamıştır. Ertelemenin her ne kadar iki ülke sorunları ile ilişkisi olmadığı açıklanmışsa da, erteleminin ilişkilerde soğukluk yarattığı da bir gerçektir.⁵⁹

Arada yeşermeye başlayan güveni ve dostluğu zedeleyen en son ve de en ciddi gelişmeler zinciri, iki ülkenin de katıldığı NATO'nun "Destined Glory" tatbikatı esnasında ve sonrasında yaşanmıştır. Yunanistan, NATO'nun tatbikat planlarına aykırı olarak ve Türkiye'nin itirazlarına rağmen tatbikat esnasında Limni (*Limnos*) ve Ahikerya (*Ikaria*) adaları üzerindeki hava koridorlarını askeri uçuşlar için kullanmıştır. Bunun üzerine, tatbikat çerçevesinde Türk uçakları bu uçuşları engelleme girişimlerinde bulunmuştur. Sonuç olarak, Yunanistan tatbikattan önce geçici olarak, ardından da tamamen çekildiğini açıklamıştır.⁶⁰ Bu şekilde başlamış sürtüşmenin yansımaları hemen görülmeye başlanmıştır. Yunanistan-Kıbrıs Rum Kesimi ortak tatbikatı "Nikiforos-Toksotis 2000" esnasında Türk ve Yunan askeri güçleri arasında, önceki yıllardaki sürtüşmelere benzer sürtüşmeler yaşanmıştır.⁶¹

Askeri sürtüşmelerin de ötesinde, siyasi bazı negatif açıklamalar da sıklaşmaya başlamıştır. Yunan Savunma Bakanı *Cohacopoulos*, Türkiye'ye karşı artık daha sertleşeceklerini, Yunan uçaklarının Ege'de artık silahlı uçacaklarını, Atina FIR'ı içerisinde uçuş planı vermeyen Türk savaş uçaklarına karşı tedbir alacaklarını ve NATO çerçevesinde ortak tatbikata katılmayacaklarını da içeren bir dizi önlem yayınlamıştır. Öte yandan, Yunan parlamentosunda gurubu bulunan Yunan siyasi partileri, son bir yıl içerisinde Türkiye ile imzalanmış dokuz işbirliği antlaşmasını geçici olarak dondurma, yani onaylamama kararı aldıklarını açıklamışlardır.⁶²

Benzer bir başka gelişme ise, NATO'nun daha önceden Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlarına vermeyi kararlaştırdığı barış ödülünün verileceği seremoninin, Yunan Dışişleri Bakanı'nın girişimi ile ertelenmesidir. Bu her ne kadar Yunanistan ile NATO arasında "Destined Glory" tatbikatı esnasında yaşanan gerginliğin bir sonucu olarak değerlendirilebilirse de, şüphesiz Yunanistan ile Türkiye arasında yaşananların da etkisi olmuştur ve sonuç itibarıyla ilişkilerde bir başka soğukluk unsuru oluşturmuştur.⁶³

Bütün bu gelişmelerin de bir sonucu olarak, Yunanistan ile Türkiye, Avrupa Birliği platformunda da sürtüşme içerisine girmişlerdir. Sürtüşmeler, AB'nin Türkiye ile ilgili katılım ortaklığı belgesinin hazırlanması esnasında, Türkiye'nin itirazlarına rağmen, Yunanistan'ın, bu belgeye Ege sorunları ve Kıbrıs sorunu⁶⁴ ile ilgili olarak ön şartlar koymaya çalışması çerçevesinde yaşanmıştır. Öte yandan, Yunanistan, Türkiye'yi, Avrupa Güvenlik Sistemi karar mekanizmalarından dışlama yönünde de çalışmalar yapmaktadır.⁶⁵

⁵⁹ '14 Ekim 2000 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklama'; *Milliyet Gazetesi*, 15 Ekim 2000.

⁶⁰ 'Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 23 Ekim 2000 tarihli Basın Bildirisi'; *Milliyet Gazetesi*, 17 Ekim 2000; 23 Ekim 2000.

⁶¹ *Milliyet Gazetesi*, 24 Ekim 2000. Tatbikatla ilgili Türk görüşleri için, 'Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 23 Ekim 2000 tarihli Basın Bildirisi'.

⁶² *Milliyet Gazetesi*, 24.10.2000.

⁶³ *Athens News Agency*'nin 25.10.2000 tarihli bülteni.

⁶⁴ Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak Yunanistan belgeye, Türkiye'nin adayı işgal altında tutuğu ve BM kararlarına uyarak bir çözümü kabul etmesi gerektiğine ilişkin unsurlar koymaya çalışmaktadır. *Milliyet Gazetesi*, 24 Ekim 2000.

⁶⁵ *NTV Televizyonu*, İstanbul, 23 Ekim 2000, 23:00 (T.S.) Haber Bülteni.

Bahsedilen gelişmeler ve açıklamalar göstermektedir ki, iki ülke arasında, özellikle de hükümetler düzeyinde, güvensizlik ve husumet tamamen kalkmamıştır. Her ne kadar Yunanistan'ın bazı tavırlarını, özellikle de Avrupa Birliği platformundaki eylemlerini genel politikasının bir sonucu olarak değerlendirmek mümkünse de, yukarıda bahsedilen birçok tavır ve açıklama bir reaksiyon niteliğindedir. Dolayısıyla, basit bir sürtüşme, en azından taraflardan birinden, ciddi ve hasmane olarak nitelendirilebilecek reaksiyonların gelmesine yol açabilmektedir. Bu da, tarafların birbirlerine henüz yeterli bir güvenle yaklaşmadıklarının kanıtı olarak görülmelidir.⁶⁶ Şüphesiz, bu tür açıklamalar ve olaylar, son birbuçuk yıl içerisindeki olumlu gelişmeler çerçevesinde, Ege sorunlarının çözümüne önemli bir engel teşkil eden güvensizlik ve husumetin henüz yeterince ortadan kaldırılamadığının kanıtıdır.

b. Uyuşmazlıkların Tanımı

Bu incelememizde belirttiğimiz gibi güvensizlik ve husumete dayalı ilişkilerin bir diğer sonucu olan ve sorunların çözümünü engelleyen etmen, iki ülkenin sorunların tanımı üzerinde anlaşamamasıdır. Hemen yukarıda belirttiğimiz gibi, ilişkilerdeki güvensizlik ve husumet yeterince ortadan kalkmadığına göre, bu unsurların sonucu olan, sorunların tanımı üzerindeki anlaşmazlığın da ortadan kalkmamış olacağı mantıksal bir sonuçtur. Bunun böyle olduğunu gösteren somut gelişmeler de son iki yıl içerisinde kendini göstermektedir.

Şu ana kadar başlatılıp devam ettirilen bir diyalog sürecine rağmen, taraflar, Ege'deki temel sorunlar konusunda herhangi bir müzakerede bulunmamışlardır. Dolayısıyla, aradaki mevcut diyalog, henüz sorunların tanımlanacağı aşamaya kadar dahi ilerlemiş değildir.

Bunun da ötesinde, Yunanistan'ın, mevcut iyi ilişkilere rağmen, bu diyalog çerçevesinde, Türkiye'nin sorun olarak telakki ettiği, kararları, kimi adacıklar üzerinde egemenlik, ulusal hava sahası sınırı, ve adaların silahlandırılması meselelerini ileride sorun olarak kabul

edeceğine dair bir açıklaması ya da tavrı da mevcut değildir. Tam tersine, henüz iki ülke dışişleri bakanları arasında yukarıda bahsedilen ikincil nitelikte sayılabilecek meseleler üzerinde görüşmeler sürerken, bazı Yunan yetkilileri, bütün bu gelişmelerin, Yunanistan'ın Ege'de kıta sahanlığı dışındaki meseleleri iki ülke arasında 'sorun' olarak görmeye başladığı manasına gelmediğini açıkça vurgulamışlardır.⁶⁷

Öte yandan, Yunan makamlarınca yapılan bazı açıklamalarda, özellikle Yunan egemenliği ile ilgili olduğu iddia edilen meselelerin, Türkiye ile ilişkiler nasıl olursa olsun kesinlikle müzakere konusu yapılmayacağı belirtilmiştir.⁶⁸ Böylelikle, kıta sahanlığının sınırlandırılması dışında Türkiye tarafından sorun kabul edilen meselelerin tamamının ya da bir kısmının Yunanistan tarafından hiçbir biçimde sorun olarak kabul edilmeyeceği vurgulanmaktadır.

Bu konuda en kesin ifade Yunan Başbakanı tarafından kullanılmıştır. Güneydoğu Avrupa ülkeleri arasında 24 Ekim 2000 tarihinde yapılan zirveden sonra yapılan ortak basın toplantısı esnasında, Yunan Başbakanı *K. Simitis*, açık bir biçimde belirtmiştir ki, Türkiye ile Yunanistan arasında, Ege'de çözülmesi gereken tek bir sorun vardır. O sorun da, iki ülke arasında kıta sahanlığının sınırlandırılmasıdır.⁶⁹ Söz konusu bu Yunan yaklaşımı, aynı toplantılar esnasında kendisi ile görüşen Türkiye Başbakanı *Ecevit*'e de iletilmiştir.⁷⁰

⁶⁷ Örneğin, Yunan Dışişleri Bakanı *A. Papandreou* ve Türk Dışişleri Bakanı *İ. Cem* arasında New York'ta görüşmeler olurken, Yunan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü *D. Reppas*; Ege'de tek sorun var oda kıta sahanlığının sınırlandırılmasıdır demiştir. *TRT Telegün*, 18/09.00, s. 144.

⁶⁸ Örneğin, 'Yunan Dışişleri Bakanı *Papandreou*'nun *Kathimerini* Gazetesi'ne verdiği 20 Aralık 1999 tarihli mülakat'.

⁶⁹ *Athens News Agency*, 25.10.2000 tarihli bülteni.

⁷⁰ Başbakan *Ecevit*, bu konudaki açıklamasında onlar kıta sahanlığı dışında sorun kabul etmiyorlar, bizse başka sorunlarında olduğunu savunuyoruz demiştir. *Milliyet Gazetesi*, 27 Ekim 2000.

⁶⁶ Yunanlı gençler arasında yapılan bir anket, iki toplum ve ülke arasındaki güvenin sorunların çözümü açısından henüz yeterince oluşmadığını göstermiştir. *Milliyet Gazetesi*, 25 Ekim 2000.

Öte yandan, Türkiye'nin Ege'de sadece kıta sahanlığı meselesini sorun kabul etme noktasına geleceği hiçbir biçimde söz konusu yapılamaz. Son zamanlarda, Türkiye tarafından yapılan bütün ilgili resmi açıklamalar, Türkiye'nin Yunanistan ile Ege'de kıta sahanlığı dışındaki meselelerde çözüm bulma niyetini her zamanki gibi koruduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak söylenmesi gereken şudur ki, yıllardır sorunların iki ülkenin müzakereleri yolu ile çözülmesine önemli bir engel teşkil eden, sorunların tanımı üzerinde anlaşılabilmesi durumu, son yaşanan pozitif gelişmeler çerçevesinde de aşılabilmiş bir engel değildir. Tersine, yaşanan son pozitif gelişmeler esnasında, taraflar, bu konudaki tavırlarında hiçbir değişiklik yapmadıkları ve yapmayacakları izlenimini vermeye devam etmektedirler.

c. Çözüm Yöntemleri

Ege sorunlarının diyalog yöntemi ile yakın gelecekte çözümleneceğine dair haklı bir beklentinin doğması için, yaşanan son gelişmelerin, çözümlü engelleyen önemli etmenlerden bir diğeri olan sorunların hangi yöntem ile çözüleceği konusundaki antlaşmazlığın da giderilmesini sağlıyor olması gerekir.

Öncelikle belirtilmesi gereken şudur ki, Yunanistan, kıta sahanlığı dışında herhangi bir Ege meselesini 'sorun' olarak kabul etmediğinden dolayı, bu ülkeden kıta sahanlığı dışındaki meseleleri de kapsayan bir diyalog ya da çözüm arayışı beklemek mümkün gözükmemektedir. Yunanistan'ın, Ege sorunlarının tanımlanmasına ilişkin bu tavrını, yaşanan son pozitif gelişmelere rağmen kararlılıkla sürdürmekte olduğunu hemen yukarıda belirtmiştik. Dolayısıyla, en iyimser gelişme, sadece kıta sahanlığı meselesi üzerinde bir diyalog sürecinin başlaması ya da sorunun çözüm için UAD'na sevk edilmesidir.⁷¹

⁷¹ Yunan Dışişleri Bakanı *Papandreou*, nispeten ikincil önemdeki meseleler üzerinde başlayan diyalogun ileride Kıbrıs ve Ege kıta sahanlığı meselelerini kapsayabileceğini ima etmiştir. 'A. *Papandreou*'nun *Kathimerini* Gazetesi'ne Verdiği Mülakat', 20 Eylül 1999.

Öte yandan, iki ülkenin, çözüm yöntemleri üzerindeki anlaşmazlıklarının süreceğine dair belirtiler hala kuvvetlidir. Aslında, yukarıda belirtilen ve iki ülkenin diyaloga ilişkin iyimser yaklaşımı bir gerçektir.⁷² Bir kez daha belirtmek gerekir ki, Yunan Dışişleri Bakanı, Türkiye ile diyalogun faydalarından defalarca bahsetmiş ve bu diyalogun süreceğini vurgulamıştır.⁷³

Fakat, bütün bunlar, diyalogun, Ege Denizi'ndeki temel sorunları kapsayacağı manasına gelmemektedir. Zira Yunanistan, Ege'de, Türkiye'nin iddia ettiği meseleleri sorun olarak kabul etmiş olsa dahi, herhangi bir taviz verme durumuna düşmemek için bu meseleler üzerinde müzakereye yanaşmak istememektedir. Bu çerçevede, Yunanistan, varlığını kabul ettiği kıta sahanlığının sınırlandırılması meselesinin de diyalog yoluyla çözülmesine hala karşı olduğunu belirtmektedir.⁷⁴ Öyle anlaşılıyor ki, Yunanistan için, UAD yolu, diğer Ege sorunları için de tercih edilen yol durumundadır.⁷⁵

⁷² *Supra*, B.1.; B.2.

⁷³ Örneğin, A. *Papandreou*, bir konuşmasında "İnanıyorum ki, ülkemiz inisiyatifi kendi eline almaktan, meseleleri ortaya getirmekten ve diyaloga girmekten büyük faydalar sağlayacaktır... Türkiye ile diyalog gerekli ve faydalıdır." *Kathimerini* Gazetesi, 5 Temmuz 1999. (Yazar tarafından İngilizce metinden Türkçe'ye çevrilmiştir.) *Papandreou* benzeri görüşlerini başka fırsatlarla da açıklamıştır. 'Papandreou'nun New York'ta, Foreign Policy Association'daki 21 Eylül 1999 Tarihli Konuşması'.

⁷⁴ Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü *D. Reppas*, son zamanlarda yaptığı bir açıklamada kıta sahanlığı sorununun UAD tarafından çözülmesi gerektiğini bildirmiştir. Öte yandan, *Reppas*, Türkiye Başbakanı *B. Ecevit*'in, Ege'deki bütün sorunların diyalog yolu ile çözümlenmesini belirten ve basında yayınlanan demecine cevaben, bu önerilerin kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. *TRT Telegün*, 18.09.00. s. 144. Yunanistan Dışişleri Bakanı A. *Papandreou*, özellikle "Yunanistan'ın egemen hakları" kavramını vurgulayarak, Yunanistan'ın egemen hakları üzerinde kesinlikle tartışma yada müzakere kabul etmeyeceklerini belirtmiştir. 'Papandreou'un *Kathimerini* Gazetesine Verdiği 20.09.1999 Tarihli Mülakatı'.

⁷⁵ Örneğin, Yunanistan'ca, Ege'de sorun olarak telakki edilmeyen bazı adacıklar üzerindeki hakimiyet meselesi ile ilgili olarak, Yunan yetkililer, Türkiye'nin

Bir başka gerçek ise, Yunanistan'ın, Ege'de muhtemel herhangi bir çözüm sürecini, özellikle de diyalogun başlayabilmesini, Kıbrıs sorununun çözümüne bağlamasıdır. Yunanistan'a göre, Kıbrıs'taki mesele 'kabul edilebilir' bir çözüme kavuşturulmadıkça, Yunanistan, Ege'deki meselelere ilişkin herhangi bir gelişmeye katkıda bulunmayacaktır.⁷⁶ Bu gerçek, Yunanistan'ın, Ege'deki sorunlar için, varlığını tanısa dahi, Kıbrıs için kendisi açısından tatmin edici bir çözüm olmadıkça, diyaloga dayalı çözüm sürecine girmeyeceğini göstermektedir.

Yukarda belirtildiği gibi, AB Konseyi, Helsinki'de aldığı kararlar sorunların 2004 yılına kadar diyalog yolu ile çözülmesi gereğine açık bir vurgu yapmıştır. Bundan, Yunanistan'ın da, bu karara onay veren bir ülke olarak aynı yaklaşıma sahip olduğu sonucu da çıkarılmalıdır.

Yunanistan'ın Helsinki'deki onayını, Türkiye açısından bakıldığında, aslında bir taktik olarak değerlendirmek de mümkündür. Yunanistan, Türkiye'nin AB üyelik statüsünde bulunmasının, kendisine, AB yolu ile Türkiye'ye daha etkili bir baskıda bulunabilme imkanı vereceğini düşünmektedir. Böylece Yunanistan, Türkiye'yi kıta sahanlığı meselesi için UAD'na gitmeye ikna edebileceğini ve diğer meseleleri Türkiye'nin sorun olarak görmesini de engelleyebileceğini düşünmektedir.⁷⁷

bu mesele için isterse UAD'na gidebileceğini açıklamışlardır. Bu yöndeki Yunan açıklaması için, bakınız, 'Türk Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ö. Akbel tarafından 10 Eylül 1997 tarihinde verilen haftalık basın konferansı'.

⁷⁶ Türk Dışişleri Bakanı İ. Cem, Yunanistan'a resmi ziyaretini gerçekleştirmek için Atina Havaalanı'na indiğinde, Yunan Dışişleri bakanı Papandreou kendisini havaalanında karşılamış ve yaptığı konuşmada diğer meselelerde herhangi bir ilerlemenin Kıbrıs meselesi çözülmeden mümkün olmayacağını belirtmiştir. (Konuşma, aynı anda Türkçe'ye çevrilerek NTV Televizyonu'na verilmiştir. 09.12.1999, Saat 18:00 (Türkiye Saati))

⁷⁷ Yunan Dışişleri Bakanı A. Papandreou açıkça belirtmiştir ki, Türkiye'nin Yunanistan'a karşı tutumlarının, Türkiye'nin AB'ye kabul edilip edilmemesinde önemli rol oynayacaktır. Özellikle insan hakları,

AB'nin Helsinki kararı ile iki ülkeyi, sorunlarını öncelikle diyalogu da içeren barışçı yöntemlerle çözmeye davet etmesinin, sorunların 2004 yılı sonundan önce bu yöntemlerle çözümlenmesine çok fazla katkı sağlamayacağı böylelikle gözükmektedir. Zira, Yunanistan, tam üyeliği dolayısıyla, AB'nin bu konulardaki girişimlerini kendi yönünde etkileyebilme şansına daha fazla sahiptir. Son gelişmeler, AB'nin, diyalog için Yunanistan üzerinde değil de, Yunanistan'ın tezi doğrultusunda Türkiye üzerinde baskı yaptığını göstermektedir.⁷⁸

Buna karşılık, Türkiye'nin, sorunları yargı yoluyla çözümlenme ihtimalinde son dönemde ne gibi bir gelişme olduğunun araştırılması gerekir. Türkiye, AB'ye tam üyelik yolunda hazırladığı ulusal programın giriş kısmında, uyuşmazlıkların çözümü meselesine değinmiş ve şu öngöründe bulunmuştur:

"Uluslararası ilişkilere, barış, refah, güvenlik ve istikrar artırıcı ve pekiştirici katkılar yapan, deneyimli bir ülke olan Türkiye, barışçı dış politikası çerçevesinde, komşularıyla ilişkilerinin geliştirilmesine özen gösterecek, bu bağlamda Yunanistan'la sorunlarına diyalog yoluyla çözümler getirilmesi için girişim ve çabalarını sürdürecektir. Kıbrıs konusunda da Türkiye, tarafların egemenlik eşitliğine ve ada gerçeklerine dayalı yeni bir ortaklık kurulması için BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesindeki çabalarına destek vermeye devam edecektir. Bir AB üyesi olarak demokratik ve laik Türkiye modeli, Türk dünyası ve İslâm aleminin evrensel değerler temelinde ilerlemesinde, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu coğrafyalarında istikrar sağlayacak yeni bir mayalanma sürecinin başlamasında, Avrupa ile Asya'nın yakınlaştırılma-

UAD'na başvurma ve Kıbrıs meselelerinin bu konuları oluşturduğunu da ayrıca belirtmiştir. 'Papandreou'nun To Vima Gazetesi'ne 5 Eylül 1999'da Verdiği Mülakat.'

⁷⁸ Bu konuda en somut gelişme, AB'nin, Türkiye için hazırlamış olduğu 2000 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'ne, Yunanistan'ın Türkiye ile arasındaki sorunları ve Kıbrıs meselesini, şartlardan biri olarak koydurmaya çalışmasıdır. 'Başbakan Bülent Ecevit'in 11 Kasım 2000 tarihli Açıklaması'.

sında, kısacası Avrasya'nın çağdaşlaşma yolunun genişletilmesinde etkili olacaktır.”

Yukarıda belirtildiği gibi Türkiye, sorunların çözümü için diyalog yolunun denenmesi yönünde çaba sarf edeceğini vurgulamaktadır. Bunun fiili olarak önem ifade edebilmesi için özellikle Yunanistan'ın tutumunun önemli olduğunu tekrar etmek gerekir. Ancak, biraz önce belirtildiği gibi, Yunanistan'ın bu konudaki tutumu pozitif değildir. 2004 yılına kadar, Türkiye'nin, diyalogla çözüm yönünde göstereceği çabaların sonuç vereceğine dair ciddi belirtiler yoktur.

Fakat, ulusal programda, sorunların başka yöntemlerle çözümlenememesi durumunda, sonuç olarak UAD'na gidileceğine dair bir öngöründe bulunulmamıştır. Bu eksiklik, Türkiye'nin, sorunların başka yöntemlerle çözümlenememesi durumunda, tam üyelik açısından, UAD'na gitmek durumunda kalabileceği gerçeğini değiştiremez. Şu da bir gerçektir ki, AB'nin, tam üyelik açısından, sorunların yargı yolu ile çözüm için ne derece de bir baskı yapacağı henüz çok net değildir. Ancak, şu aşamada yargı yöntemi ile çözüm çok güçlü gözükme bile, Türkiye'nin, ileride 'ya AB üyeliği, ya yargı yolu' seçeneği ile yüz yüze gelme ihtimali her zaman vardır.

Sonuç olarak, gelişmeler göstermektedir ki, sorunların çözüm yöntemi, varlığı iki tarafça kabul edilen kıta sahanlığı meselesinde bile anlaşmazlık unsuru olmaya devam etmektedir. Su ana kadarki görüşmeler, turizm, kültür, ekonomi gibi ikincil önemde sayılabilecek alanlarla sınırlı kalmıştır ve temel nitelikli Ege sorunlarını kapsamamıştır. Öte yandan başlamış diyalogun Yunanistan tarafından Ege deki temel meseleleri de kapsayacak bir yöntem olarak görüldüğüne ya da uygulandığına dair hiçbir belirti yoktur. Aksine, Yunanistan'ın böyle bir yöntemi reddettiğine dair açık beyanatları devam etmektedir. Dolayısıyla son birbuçuk yıl içerisindeki gelişmeler, bu sorunun da aşılmasını henüz mümkün kılamamıştır.

2. Son Gelişmeler ve Tarafların Sorunlara İlişkin Tezleri

İncelememizde daha önce belirttiğimiz gibi, Ege sorunlarının çözümünü engelleme niteli-

ğine sahip temel etmenlerden bir kısmı ise, iki ülkenin sorunlara ilişkin hukuksal iddiaları ve çözüm önerileri arasındaki farklılıklar ve iddia ve önerilerindeki ısrarlı tutumlarıdır. Ege sorunlarının çözümüne ilişkin haklı beklentilerin oluşması, bu konuda da ilerleme olmasına bağlıdır. Bu doğrultuda, şimdi değinilecek konu ise, son yaşanan gelişmeler ışığında, tarafların bu tezleri arasında yakınlaşma olabileceğini gösterir ciddi gelişmelerin olup olmadığıdır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Ege sorunlarına ilişkin, iki tarafın ilgili uluslararası hukuk kuralları üzerindeki yorumları ve önerdikleri çözümler birbirinden önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Bu durum Ege'de yaşanan karasuları, kıta sahanlığının sınırlandırılması, egemenliği tartışmalı adalar ve Doğu Ege adaların silahsızlandırılmış statüsü gibi meselelerin hepsi için geçerlilik göstermektedir.

Son gelişmeler ışığında tarafların karasuları sorununa ilişkin iddialarında bir değişiklik olup olmadığı, ya da iddialarında bir yakınlaşma olup olmadığı incelendiğinde, önceki durumun pek de değişmediği sonucuna varılabilir. Her şeyden önce, yukarıda belirtildiği gibi, Yunanistan, Ege de bir karasuları, adalar üzerinde egemenlik ve silahsızlandırılmış adalar sorunları olduğunu kabul etmediğini defalarca yinelemektedir. Buradan hareketle, bu sorunlara ilişkin Yunanistan'ın tezlerinde bir değişiklik olmadığı tahmin edilebilir.

Daha yakından incelendiğinde, Yunanistan'ın, kendisinin, uluslararası hukuk çerçevesinde, Ege de 12 mil karasuları ilan etme konusunda mutlak bir hakka sahip olduğu tezinin değiştiğine dair, son pozitif gelişmeler çerçevesinde dahi herhangi bir açıklaması ya da tavrı mevcut değildir. Aynı şey egemenlik ve adaların silahsızlandırılmış statüsü sorunları için de geçerlidir. Keza, Türkiye'nin de kendi tezlerinden tavize yanaşacağına dair bir gelişme de yaşanmamıştır. Aynı olumsuz durum, iki ülkenin de sorun kabul ettiği kıta sahanlığının sınırlandırılması sorunu için de aynen geçerlidir. Aksine, iki ülkenin, Ege sorunlarına ilişkin tezlerinde ısrar ettiklerine dair açık belirtiler mevcuttur. Bu durum, bizzat iki ülkenin en üst düzey yetkililerince de teyit edilmiştir.

Başbakan B. Ecevit, 24 Ekim 2000 tarihlerinde Üsküp'te, Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Zirvesi esnasında, Yunan Başbakanı K. Simitis'le yaptığı görüşmeden sonra yaptığı açıklamasında, temel sorunlar üzerinde, özellikle de Ege sorunları üzerinde iki ülkenin derin görüş ayrılıklarının devam ettiğini belirtmiştir.⁷⁹ Öte yandan, Yunan Dışişleri Bakanı A. Papandreu ve Türk Dışişleri Bakanı İ. Cem'in New York'ta yaptığı 'samimi' görüşmelerden sonra, Yunan Hükümet sözcüsü D. Reppas'ın yaptığı açıklamada, daha önce Ege meselelerinin çözümü için bir şart olarak belirtilen Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin de, Yunan görüşlerinde herhangi bir değişiklik olmadığını vurgulanmıştır.⁸⁰

Sonuç olarak, iki ülke, Ege sorunlarının çözümünü engelleyen ve yukarıda bahsedilen anlaşmazlıklarını aşmış olsalar bile, kolaylıkla uzlaşmaya varacaklarına dair şu ana kadar herhangi bir tavır değişikliği göstermemişlerdir. Aksine, yapılan açıklamalar, iki ülkenin daha önceki görüşlerini devam ettirdikleri yönündedir. Bu da, iki tarafın Ege sorunlarını çözmek için müzakere masasına oturmaları durumunda bile çözümün, imkansız olmasa bile, kolay olmayacağını ve uzun tartışmalar ve müzakereler alabileceğini göstermektedir.

⁷⁹ NTV Televizyonu, 25 Ekim 2000, 09:00 (T.S.) Haber Bülteni.

⁸⁰ TRT Telegün, 20.09.2000, s. 142. İki ülkenin Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin farklı görüşleri ve önerileri için bkz., P. Oberling, *The Road to Bellapalas, The Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus*, (New York: Boulder, Social Science Monographs, 1982), s. 162-181; H. J. Axt, "The Triadic Conflict in the Eastern Mediterranean, Turkey Greece and Cyprus" *Internationale Politik*, (1996), s. 33-38. s. 33-38.

Sonuç

İncelememizde, öncelikle Ege sorunlarının çözümüne ilişkin temel bir çerçeve çizilmiş ve sorunların çözümü için iki ülkenin ilişkilerinde bir iyileşme ve sorunlara ilişkin tezlerinde de yumuşamalar olması gerektiği vurgulanmıştır. Sorunların çözümünde bir kısır döngüye sebep olan 'kötü' ilişkilerin yeterince bir iyileşme göstermesi halinde sorunların tanımı ve çözüm yöntemleri konusundaki anlaşmazlıkların ortadan kalkma ihtimali güçlenecektir. Öte yanda, tarafların, şu ana kadar derin bir biçimde farklılık gösteren temel tezlerinde karşılıklı yumuşama olmadan çözüm ihtimalinde bir güçlenme oluşamayacaktır.

İncelememiz göstermektedir ki, iki ülke halkları ve hükümetleri arasındaki pozitif gelişmeler şimdilik, aradaki husumetin bir miktar yatıştırılması ve turizm, kültür, organize suçlar, terörizm gibi meselelerde işbirliği yapılması ile sınırlı kalmıştır. Yaşanan bu gelişmeler, yıllardır çözümlenemeyen Ege sorunlarının çözümü açısından yetersizdir. Zira, iki ülke arasındaki son pozitif gelişmeler, iki ülke arasındaki güvensizlik ve husumeti yeterince kaldıramamış, yani sorunların çözümüne engel teşkil eden unsurları giderememiştir. Öte yanda, son pozitif gelişmelere rağmen, iki ülke, temel tezlerinde hala ısrarcı olduklarını vurgulamaya devam etmektedirler.

Sonuç olarak, Türkiye ve Yunanistan arasında son iki yıl içerisinde yaşanan olumlu gelişmelerin, Ege sorunlarının diyalog yolu ile ve kısa süre içerisinde çözümlenebilmesi için gerekli temel unsurları henüz oluşturamadığı söylenebilir. Bu nedenlerle, son gelişmeler çerçevesinde ortaya çıkabilecek çözüm beklentileri henüz ciddi temellerden yoksundur.